

BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES

Dr. Kenézy Gyula, a szabadkőműves

Dr. Kenézy Gyula (1860-1931) a budapesti tudományegyetemen szerezte orvosi diplomáját. A budapesti szülészeti klinikán 4 évig dolgozott, majd debreceni területi orvos, 1895-től városi tiszt főorvos lett. Bábaképző intézetet, majd Állami Gyermek Menhelyt szervezett Debrecenben, ezeket 1896-tól igazgatta. Javaslata megkezdődött a négykarú debreceni egyetem megépítése. Ennek első orvosprofesszora ő lett. A nőgyógyászati klinika igazgatója, orvostudományi dékán, majd rektor volt. 1934-ben díszdoktori címet kapott. Mindemellett csatlakozott a szabadkőműves mozgalomhoz is. 1891. február 6-án vették fel a Haladás páholyba. A páholy vezetőjévé, főmesterré választották. A nagy létszám miatt számosan kiléptek és új páholyt alapítottak, amelyet az egykori debreceni diákról, Körösi Csoma Sándorról neveztek el. Itt is főmesterré választották Kenézy Gyulát. Az új páholy több ezer gyerek számára étkezdét nyitott és tankönyvekkel is támogatta a rászoruló gyerekeket. A nemzetiségeknek magyar nyelvű oktatást szerveztek. Javasolták az ingyenes népoktatást. Ingyen kenyeret és tejet osztottak az inséget szenvedőknek. Hozzájárultak az oroszok által lerombolt kárpátaljai Mezőlaborc (Kőművesfalva) újjáépítéséhez.. A világháborúban a magyar katonáknak segítséget nyújtottak, a rokkantakat segélyezték.

DR. KENÉZY GYULA nevét nemcsak az orvosok ismerték jól, hanem a könyvtárosok is, főként a debreceniek. Ugyanis a debreceni egyetem könyvtára és a bábaképző intézet a nevét viseli. Az orvosok nőgyógyászként, az egyetemiek tanárként ismerik.

DR. KENÉZY GYULA ÉLETÚTJA

Hajdúszoboszlón született 1860. január 4-én. Édesanyja DEBRECENI ZSUZSANNA, édesapja KENÉZY JÁNOS szabó volt. Az elemi iskola két osztályát szülőhelyén végezte, aztán a Debreceni Református Kollégiumban folytatta tanulmányait. Zenei tehetségét a kollégiumi énekkarban és kórusvezetésben hasznosította, maga készítette hegedűn játszott. A késmárki Evangélikus Líceumban fejezte be gimnáziumi tanulmányait, majd orvosi diplomáját a budapesti egyetemen szerezte meg. Ezután négy évig a pesti szülészeti klinikán dolgozott.

Ezt követően visszatért Debrecenbe. Területi orvosként dolgozott, majd 1895-től a városi főorvosa lett. Ekkor szervezte meg a nyolcvan ágyas Bábaképző Intézetet. Az akadályok ellenére kiharcolta az Állami Gyermekmenhely létesítését, felépítését, amelynek 1896-tól igazgatója lett. Később itt helyezték el átmenetileg az egyetem gyermekklinikáját. Az ő kezdeményezésére javasolták a Városi Tanácsnak az egyetem megalapítását. Erre 1906-ban Egyetemi Bizottságot hoztak létre, amelynek vezetője Kenézy lett miniszteri biztосként. Célja az volt, hogy a háromkaros Református Gimnázium négykarú egyetemmé fejlődjék. KENÉZY GYULÁNAK nagy érdeme és döntő szerepe volt abban, hogy az 1912. évi XXXVI. törvény rendelkezett a négykarú egyetem felállításáról Debrecenben. Ezek a karok a következők lettek: hittudományi, jogi, bölcsészeti és orvosi. Az orvostudományi épületek és klinikák elhelyezkedésére vonatkozó pontos tervek kidolgozásával Kenézy Gyulát bízták meg. Miniszteri biztосként ő javasolta, hogy az egyetemet a Nagyerdőben helyezzék el. 1914-ben rendkívüli tanári címet kapott. Már zajlott az első világháború, amikor 1916-ban az orvosi egyetem alapkövét elhelyezték.

Kenézy Gyulát nevezték ki a Debreceni Egyetem Orvosi Kara legelső orvosprofesszorának, ő lett az első nyilvános rendes tanár az újonnan alapított egyetemen. Ugyanakkor a bábaképző

intézetben működő szülészeti és nőgyógyászati klinika igazgató tanárává nyilvánította a Vallás és Közoktatási Minisztérium. 1918-19-ben az orvosi kar dékánjává, 1920-ban a Tudományegyetem rektorává választották. 1924-ben a Debreceni Tudományegyetem díszdoktorává avatták. A Kenézy professzor által tervezett klinika megépítése 1927-re fejeződött be.

A professzort súlyos gégebaj támadta meg, s műtétjének hamis hírére felesége öngyilkos lett Poroszlai úton levő otthonában. Kenézy így magára maradt, mert egyetlen lánya is meghalt. 1930-ig volt a Szülészeti Klinika igazgatója. 1931. november 26-án hunyt el.

A Debreceni Egyetem (DOTE) Szülészeti Klinikája épületében arcmását viselő emléktáblát helyeztek el. A DOTE könyvtárát róla nevezték el. 1988-ban a Hajdu Bihar Megyei Könyvtár is dr. Kenézy Gyula nevét vette fel.

Dr. Kenézy Gyula, az orvoslás nagy alakja egyúttal a szabadkőművesség kiválósága is volt.

NÉHÁNY SZÓ A SZABADKŐMŰVESSÉGRŐL

A szabadkőművesség ókori hagyományokra épülő társasága a polgárosodó lakosság kiválóságait tömörítette. Az újkori szabadkőművesség a polgárság kialakulásával jött létre. A gyönyörű székes-egyházak építői között találhatók az első szabadkőművesek. Az építőcéhek kezdetei a 13. századig vezethetők vissza. Ebből a korból írásos emlékek is maradtak fenn róluk. Szervezetté alakulásuk előtt is már számos jelesség tartozott ilyen céhekhez. Angliában a bonyolult változó történelmi események sodrásában az építőcéhek tagjai már szabadkőművesnek nevezték magukat. 1717. június 24-én már működő négy páholy gyűlt össze egy vendéglőben, s a zavaros politikai helyzet miatt – a biztonság érdekében – kimondták egyesülésüket Anglia Nagypáholya néven. Ettől kezdve a kétkézi céhtagok munkája helyett átvitt értelemben folytattak építkezést: az öntökéletesítést. Céljuk az emberiség felemelése és egyesítése, tehát erkölcsi kérdések voltak. A rászorultak segítségét, a jótékonytságot szintén gyakorolták. A szabadkőművesség az emberi egyenlőséget vallja. A filozofikus és haladó gondolatokat támogatták, s részben hatásukra terjedtek el hazánkban is ezek az eszmék.

DR. KENÉZY GYULA, A SZABADKŐMŰVES

Dr. Kenézy Gyula is csatlakozott a szabadkőművességhez. Debrecenben, 1891. február 6-án vetették fel a helyi, akkor már húsz éves *Haladás páholy*ba. Ez a páholy a Nagy Orienshez tartozott. (Ugyanis a magyar szabadkőművességnek kétféle ága működött, a János rendi és a skót rítusú Nagy Oriens.)

Szabadkőművesi tudása folytán ugyanabban az évben, 1891. november 20-án legénnyé, és 1892. december 2-án ennek a rendszernek legmagasabb, 3. (mester) fokára emelték. 1894. május 4-én tartotta meg főmesteri beszédét. 1894 és 1900 között töltötte be a főmesteri tisztséget. Egyetlen lányának férje, az 1883. január 14-én született miskolci DR. KOVÁCS GÁBOR jogakadémiai tanár 1906. március 2-án nyert felvételt, 1917. február 7-én díjmelésben részesült, majd november 22-én érte el a legmagasabb fokot.

A Haladás páholy lényeges, a társadalom egésze számára fontos kérdésekkel foglalkozott. A főmester szakmai tudása, szervezőkészsége, kulturáltsága, embersége vonzhatta a tagokat. Tevékenységük eredményei ugyancsak meggyőzőek voltak. KOLA JÁNOS 1871-es megalakulásától vezette a páholyt, s dr. Kenézy Gyula felvételekor is ő volt a főmester. Olyan jeles szabadkőművesek voltak a páholy tagjai között, mint JÁSZI VIKTOR, JÁSZI OSZKÁR testvére, jogász egyetemi tanár, a páholy egykori főmestere. Halála alkalmából a hivatalos megemlékezések sorában a Haladás pá-

holy és az egész magyar szabadkőművesség gyász-megemlékezést tartott. DR. KÚN BÉLA egyetemi tanár ugyancsak a páholy főmesteri tisztségét viselte éveken keresztül.

A páholy dr. Kenézy Gyula főmestersége idején ért el gyönyörű eredményeket. A páhollyal kapcsolatos minden iraton szerepel a neve. Minden, a legkisebbnek tűnő ügygel is foglalkozott és láttamozta az anyagokat. Az ő korából való jegyzőkönyvek sajnos hiányoznak az Országos Levéltárból. A páholy jelentései viszont több esztendőről is megmaradtak. Ezekből alkothatunk fogalmat a tevékenységükről.

A Haladás páholy taglétszáma igen nagy lévén, 33-an elhatározták új páholy létesítését. Az új páholyt *Körösi Csoma Sándor* egykori debreceni kollégistáról nevezték el. Több lehetőséget is felvetettek, de a tudós nevével a magyar nagypáholy kérését is teljesítették, mert egyrészt ilyen nevű páholy még nem volt, másrészt a név magyar vonatkozása, és Debrecen is felidézte.

Az új páholyt alapító 33 tag között orvos volt DR. SZÁSZ ADOLF, DR. CZAKÓ ZSIGMOND nőorvos. DR. HAJNAL DEZSŐ fogorvos, DR. GÁSPÁR MIKLÓS kerületi munkásbiztosító pénztári főorvos. Tanár: SZTANKAY F. BÉLA állami fémipari iskolaigazgató, CSURKA ISTVÁN városi iparostanonc-iskolaigazgató, HATVANY JÓZSEF tanító, BARCZA BARNA tanító, MARGÓCSY EMIL felsőkereskedelmi iskolai tanár Aszódról; LÁSZLÓ BÉLA felsőkereskedelmi iskolai tanár Perenyéről; DR. GULYÁS ISTVÁN főgimnáziumi tanár, GREINER MIHÁLY felsőkereskedelmi iskolai igazgató. Mérnök: ACZÉL GÉZA, Debrecen város főmérnöke, VESZPRÉMI TÖRÖK GÁBOR, Debrecen város erdőmestere, BERNHARDT SÁNDOR MÁV mérnök Nagyváradról. Ügyvéd: DR. SZÖLLÖSI DEZSŐ. A többiek kereskedők, földbirtokosok, hivatalnokok. A 33 alapító tag mindegyike a debreceni Haladás páholyból lépett ki, a páholy vezetőjével, főmesterével együtt. Pontosabban a főmester nélkül, ugyanis Dr. Kenézy Gyula kilépése nehezen ment. Akkor még nem engedte kilépni a Haladás páholy. Végül kitartó igyekezetük hatására később elengedték a professzort. Valójában nem is volt jogszerű, hogy az alapítók közé felvették, de Kovács Gábor, a páholy titkára kért a nagymestertől engedélyt, hogy apósát kivételesen ezen adminisztratív hiba ellenére az alapítók közé besorolhassák. Oka ennek a kívánságnak az volt, hogy egyszerűbb legyen Kenézyt az új páholyban is főmesternek megválasztani. Az új páholy alapítói névsorában így megtalálható a leendő főmester neve is. A Haladás páholy főmestere ismét TUDÓS KÁLMÁN lett. Az újonnan szerveződött páholy a szimbolikus irányzathoz tartozott.

A KÉT PÁHOLY MŰKÖDÉSE

Mindkét páholy adott ki *A szabadkőművesség lényege* címmel kiadványt, először rövidebben, majd azonos címmel kétszer hosszabb változatban. Azt írják le benne, hogy a szabadkőművesség nem szűkül egyetlen országra, egyetlen láncba fogja az egész emberiséget. Példákat említettek arra, hogy a különféle nemzetek békés szeretetben élhetnek együtt. A szabadkőművesség célja az emberiség boldogsága. Ennek a kiadványnak a célja, hogy ezt az elvet ismertesse és terjessze.

Mindkét páholy elkészítette saját páholyának a jelvényét. A nagypáholyt az javasolták, hogy az összes magyar páholy jelvényét gyűjtsék össze, és e gyűjteményhez örömmel adják oda a saját jelvényüket. A nagypáholy a kezdeményezést támogatta, de a szervezést nem vállalta el. Sajnos nem valósult meg ez a teljes körű páholyjelvény gyűjtemény.

A *Körösi Csoma Sándor* páholy sokat foglalkozott a gyermekekkel. A rossz körülmények között élők számára a páholy több ezer gyermeket ellátó éttermet nyitott. Napközi otthont is működtetett nyolcvan gyerek számára. Ebben étellel is ellátták őket. Anyagi segítséget is adtak a rászoruló gyerekeknek. Tankönyvekről is gondoskodtak. Mindez a békés időkben történt. Az első világháború során még nehezebb idők következtek, ezért a rászorulóok száma egyrészt növekedett, másrészt családok maradtak apa nélkül, még nagyobb segítséget szenvedve. A páholy igyekezett még több segítséget adni a gyermekeknek és a családoknak. A páholytagok közül kiemelkedően munkálkodott ezen a főmester, továbbá dr. Kovács Gábor, Margócsy Emil és Csurka István. A rászoruló

gyerekeknek 80 férőhelyes otthont nyitottak meg a páholy tagjai teljes ellátással. Tankönyveket is beszereztek a gyermekeknek.

A népoktatási XXVI. törvény és az 1907. tc. magyar nyelvű oktatást tett kötelezővé. A vallás iskolai oktatása kötelező tantárgyként szerepelt a törvényben. A páholy új törvényt, s abban ingyenes népoktatás bevezetését javasolta.

A budapesti *Minerva páholy* alkotása, az *Ingyen Tej* akció mintájára szerveztek ingyenes kenyér- és tej-osztást.

1916. február 17-én vették meg a Vár utca 10.-ben az új páholyházat. A páholyok már eddig is ebben az épületben tartották összejöveteleiket – de mint bérelt helyiségben. A nagypáholy kisebb összeget adott a vételár kiegészítésére. 1916. május 6-án avatták fel a helyiséget.

A magyar szabadkőművesek közös alkotása részére, Kőművesfalvának 100 korona összeget adtak. (Az oroszok Kárpátalján leromboltak több falut. A nagymester, DR. BÓKAY ÁRPÁD szervezésében a magyar szabadkőművesek egy falut, Mezőlaborcot saját költségen újjáépítettek. Ezt a községet nevezték el Kőművesfalvának. A Kőrösi Csoma Sándor páholy 1916-ban ezzel a 100 koronával járult hozzá a kiadásokhoz.)

Az első világháború kezdetétől a debreceni páholyok – hasonlóan a többi páholyhoz – igyekeztek a háború borzalmait enyhíteni. A katonák számára meleg ruhát, vastag kötött érmelegítőket, zoknikat, kesztyűket készítettek. Nem feledkeztek meg a katonák hátramaradtjairól sem. A katonák hadba vonulása az érzelmi veszteségeken kívül a családoknak nélkülözést, pótolhatatlan anyagi veszteséget is jelentett. A páholyok igyekeztek anyagi és fizikai segítséggel támogatni a családokat. Főként a katonák gyermekeit segítették gondoskodással, anyagi támogatással. A Vörös Kereszt Egylet is támogatta ezt a karitatív tevékenységet.

A háborúból egyre-másra érkeztek a sebesültek. Az orvosok a szabadkőművesek közül is komoly részt vállaltak a gyógyításban. Sok sebesült sohasem nyerte vissza az egészségét. Megrokkantak. Már a háború során, de később is az egyik legnagyobb nemzeti, sőt a legnagyobb gond volt a rokkantak kérdése. Egészségesen mentek el a háborúba, és rokkantak lettek. Hivatalos segítséget ugyan kaptak az államtól, de viták, perek tömege fordult elő. A szabadkőművesek is tervezeteket készítettek a rokkantak életének rendezésére és segélyezésére, hiszen a legértékesebbet: egészségüket áldozták a hazának. Orvosi vizsgálatokkal osztályozták a rokkantságukat, és a rokkantságuk fokát, majd annak mértékében az anyagi támogatás mértékét. Ezeknél még nehezebb megoldandó kérdés volt, hogy a rokkantaknak milyen munkát adhatnak.

Minden körülmények között a szabadkőművesség emberbaráti elvei határozták meg a páholyok és tagjaik tevékenységét. Ennek ellenére 1920-ban feloszlatták a mozgalmat.

IRODALOM:

Barabás L.: Kenézy Gyula. Orvosi Hetilap, 1960. 12.

A szerző címe:

Dr. Berényi Zsuzsanna Ágnes

e-mail: bermatsz@gmail.com